

УДК 811.112.2'42:165194.398.21

Когнітивні операції інтерпретатора дискурсу німецькомовної фольклорної бувальщини

Бучіна К. В.

аспірант кафедри німецької філології та перекладу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;
e-mail: puschkarskaja@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3314-6941>;
GOOGLE SCHOLAR: <https://scholar.google.com/citations?user=Sp3cBRoAAAAJ&hl=en&authuser=2>;
RESEARCH GATE: https://www.researchgate.net/profile/Kateryna_Buchina
(Харків)

У статті представлені основні підходи до вивчення когнітивних операцій у дискурсі німецькомовної фольклорної бувальщини (німецькою Volkssage), що первинно базуються на роботах американських вчених Р. Ленекера, З. Кьовечеша та Дж. Лакоффа. Описані дві парадигми когнітивних операцій. Перша парадигма передбачає використання для дослідження текстів німецькомовних фольклорних бувальщин когнітивної операції мапування, друга – когнітивних операцій на основі когнітивної граматики: специфікацію, фокусування, висвітлювання та перспективізацію. Наводиться опис кожної з перерахованих когнітивних операцій та висвітлюються їхні особливості у дискурсі німецькомовних фольклорних бувальщин у зв'язку з ключовим текстовим концептом НАДПРИРОДНЕ. Застосовані когнітивні операції на основі когнітивної граматики та різні види мапування становлять інструментарій утворення і обробки фольклорного дискурсу. Розглядаються такі різновиди мапування, як атрибутивне, релятивне, ситуативне, субститутивне і контрастивне. Атрибутивне, релятивне та ситуативне мапування є характерним для різних типів метафори. Субститутивне мапування відбувається в разі застосування метонімії та перифразу. Контрастивне мапування супроводжує використання таких стилістичних засобів як оксиморон, антитеза, гіпербола, парадокс та зевгма. Робиться висновок про те, що у текстах жанру німецькомовної фольклорної бувальщини присутня більшість видів художнього проектування, які містяться у когнітивних операціях мапування і що ці види художнього проектування уточнюють когнітивний механізм фольклорного дискурсу. Викладені дві парадигми когнітивних операцій (мапування і когнітивні операції на основі когнітивної граматики) доповнюють одна одну і забезпечують більш глибоке розуміння когнітивної основи німецькомовних фольклорних бувальщин.

Ключові слова: дискурс, інтерпретатор, когнітивні операції, мапування, текстовий концепт.

Бучина Е. В. Когнитивные операции интерпретатора в дискурсе немецкоязычной фольклорной былички. В статье представлены основные подходы к изучению когнитивных операций в дискурсе немецкоязычной фольклорной былички (Volkssage в немецкоязычных источниках), первоначально основывающиеся на работах американских ученых Р. Ленекера, З. Кевечеша и Дж. Лакоффа. Описаны две парадигмы когнитивных операций. Первая парадигма предусматривает использование для исследования немецкоязычных фольклорных быличек когнитивной операции картирования, вторая — когнитивных операций на основе когнитивной грамматики: спецификацию, фокусирование, высвечивание и перспективизацию. Приводится описание каждой из перечисленных операций, и выделяются их особенности в дискурсе немецкоязычных фольклорных быличек в связи с текстовым концептом СВЕРХЪЕСТЕСТВЕННОЕ. Используемые когнитивные операции на основе когнитивной грамматики и разные виды картирования представляют собой инструментальный создания и обработки фольклорного дискурса. Рассматриваются такие разновидности картирования, как атрибутивное, релятивное, ситуативное, субститутивное и контрастивное. Атрибутивное, релятивное и ситуативное картирование характерно для разных типов метафоры. Субститутивное картирование происходит в случае применения метонимии и перифраза. Контрастивное картирование сопровождается использованием средств оксиморона, антитезы, гиперболы, парадокса и зевгмы. Делается вывод о том, что в текстах жанра немецкоязычной фольклорной былички присутствует большинство видов художественного проектирования, содержащегося в когнитивных операциях картирования и что данные виды художественного проектирования уточняют когнитивный механизм фольклорного дискурса. Две изложенные парадигмы когнитивных операций (картирование и когнитивные операции на основе когнитивной грамматики) дополняют друг друга и обеспечивают более глубокое понимание когнитивной основы немецкоязычных фольклорных быличек.

Ключевые слова: дискурс, интерпретатор, картирование, когнитивные операции, текстовый концепт.

Buchina K. Cognitive Operations In Discourse Of German Folk Tales. The article provides an overview of the main approaches to studying cognitive operations in discourse of German folk tales (Volkssage in German) based preliminary on works by R. Langacker, Kövecses Z., and G. Lakoff. It describes two paradigms in cognitive operations. The first of the mentioned ones uses cognitive mapping to study German folk tales, the second one preserves usage of cognitive operations based on cognitive grammar: specificity, focusing, prominence, and perspective. The paper gives a detailed description of the presented cognitive operations and describes their unique features in the discourse of German folk tales in relation to the SUPERNATURAL text concept. The used cognitive operations based on the fundamentals of cognitive grammar and the given description of different types of mapping build an instrument of producing and handling the folklore discourse. The following types of mapping are taken into consideration: the attributive, the relative, the situative, the substitutive, and the contrastive ones. The attributive, the relative, and the situative, types of mapping are typical for different types of metaphor. The substitutive mapping occurs when metonymy and periphrases are used. The contrastive mapping is a companion when means of oxymoron, antithesis, hyperbole and zeugma are used. The article proves that the genre of German folk tales can count most of the types of the fictive projecting which are to be found in cognitive operations of mapping and that they are making the cognitive mechanism of the folklore discourse more precise. The two paradigms of cognitive operations described in the article (mapping and cognitive operations based on the cognitive grammar) complement each other and provide a deeper understanding of the cognitive base of the German folk tales.

Key words: cognitive operations, discourse, interpreter, mapping, text concept.

1. Вступ. Останнім часом в сучасній лінгвістиці приділяється багато уваги дослідженню різних типів дискурсів. Однак картину проведених досліджень не можна вважати повною без висвітлення когнітивно-дискурсивних властивостей, притаманних фольклорним текстам. Зокрема, **актуальним** завданням германістики є аналіз німецькомовного фольклорного дискурсу з огляду на роль різних типів когнітивних операцій у конструюванні текстових концептів і дискурсивних смислів.

Аналіз когнітивних операцій до лінгвістичного пошуку вперше залучили американські вчені [8; 9; 10]. З оперттям на їхні праці у вітчизняній лінгвістиці наразі інтенсифікуються дослідження мовних одиниць із точки зору когнітивних операцій людини, які вона застосовує в різних типах текстів. Вивчаються особливості когнітивних операцій, які супроводжують формування граматичних явищ [6, с. 4] і тропів [1; 3], розглядається їхня роль у створенні художніх текстів [4; 5], у конструюванні імпліцитних смислів у спілкуванні [2, с. 25-27].

Метою цієї статті є встановлення особливостей текстів німецькомовних фольклорних бувальщин через призму когнітивних операцій. **Об'єктом** дослідження є тексти німецькомовних фольклорних бувальщин. **Предмет** дослідження – когнітивні операції у дискурсі німецькомовної фольклорної бувальщини. **Матеріалом** дослідження послуговували 278 текстів німецькомовних бувальщин 19 століття зі збірки «Der listige Schmidt».

2. Когнітивні операції інтерпретатора дискурсу німецькомовної фольклорної бувальщини. Існують різні підходи щодо дослідження когнітивних операцій, які лежать в основі породження і оброблення тексту та забезпечують його функціонування у дискурсі. Їхні ідеї частково співпадають, однак, як правило, не співпадає термінологія, оскільки ці підходи стосуються і застосовуються до частково різних аспектів дискурсу. Тим не менш, незалежно від підходу, когнітивні операції відображають ментальні дії комунікантів, завдяки яким

дискурс зберігає свою інформативність, зв'язність та інтерактивність. О. М. Гончарук пропонує використовувати для дослідження на два підходи: перший з них базується на ідеях когнітивної граматики, другий – на ідеї мапування [5, с. 31].

Підхід, сформований на засадах когнітивної граматики, є більш загальним, а тому, на думку дослідника, видається універсальним для будь-якого типу дискурсу. Завдяки своїй універсальності він більш відображає специфіку конкретного типу дискурсу більш абстрактним чином. Другий підхід стосується, здебільшого, видів художнього дискурсу, який розташований у сфері лінгвопоетики і більше враховує образність і контекст. Наявність у фольклорного та художнього дискурсів спільних рис дозволяє застосування вищезазначеного підходу для дослідження текстів німецькомовних фольклорних бувальщин.

В основі когнітивного підходу до вивчення мовних і мовленнєвих явищ у дискурсі лежить принцип менталізму як основний принцип когнітивної науки, згідно з яким дослідження людської діяльності повинно враховувати структури, операції і властивості людського мислення. Для когнітивної лінгвістики цей принцип передбачає аналіз мови як ментально-репрезентативної системи, а мовленнєвої діяльності – як активізації різних фрагментів і зв'язків цієї системи у кореляції з іншими складовими свідомості [7, с. 317]. Дослідження породження і активізації смислів за допомогою мови і мовленнєвої діяльності зумовлює базовий постулат когнітивної лінгвістики, який формулюється у такий спосіб: значення мовного виразу не зводиться до змісту, який він активує.

Спираючись на принцип менталізму, можна стверджувати, що конструювання змісту і його інтерпретація мають рівно важливе значення. Бачення людиною залежить від таких факторів: а) об'єкту уваги; б) просторово-часової і ментальної точки відліку; в) ступеня спостережливості; г) тих елементів, на які звертається увага.

Р. Ленекер стверджує, що, оскільки лексикон, морфологія та синтаксис утворюють єдиний конти-

нуум символічних одиниць, граматичні структури не можуть розглядатися як окрема формальна система. Крім того, він вважає, що формальна семантика не є адекватним засобом для опису значення мовних виразів [11]. Він також пише про можливість використання висновків когнітивної граматики для когнітивного аналізу дискурсу: «Когнітивна граMATика передбачає невід'ємний та тісний зв'язок між когнітивними структурами та дискурсом. <...> Когнітивна граMATика пов'язана із дискурсом основним постулатом про те, що всі мовні одиниці беруться із конкретних прикладів використання мови» [12, с. 144].

За Р. Ленекером, існують такі широкі класи інтерпретації у когнітивних операціях, як фокусування, висвітлення, перспективізація, профілювання, специфікація, узагальнення [6, с. 6].

Специфікація спрямована на деталізацію інформації і виступає протилежним полюсом для схематизації, або узагальнення. Операція схематизації передбачає об'єктивацію поняття словом або цілим виразом і завжди містить як специфічні, так і схемні компоненти.

На лексичному рівні відношення між схемними і специфічними частинами поняття лежать в основі лексичних таксономій. Усі мовні узагальнення виникають шляхом схематизації більш специфічних структур.

У текстах німецькомовних фольклорних бувальщин сама реалізація може відбуватись, наприклад, заглибленням лексичних одиниць в узагальнювальний контекст. Розглянемо такий фрагмент:

Nachdem ein Bauer in der Mark sein Stück Land bestellt hatte, rüstete er zur Heimfahrt. Plötzlich erhob sich vor ihm auf dem Acker ein Haufen feuriger Kohlen. Voller Venvunderung trat er näher und bemerkte einen kleinen Teufel, der auf der Glut saß. „Du sitzt wohl auf einem Schatz?“ fragte der Bauer. „Ja“, entgegnete das Teufelchen, „ich sitze auf einem Schatz, der mehr Gold und Silber enthält, als du dein Lebtage je gesehen hast“ [8, с. 13-14].

У наведеному фрагменті відбувається специфікація схематичного компоненту *Schatz* (скарб), яким хвалиться чортеня, уточнюючи, що стільки золота та срібла, як в цьому скарбі, селянинові ніколи в житті не доводилось бачити. З точки зору граматики, ця когнітивна операція відповідає уточненню.

Когнітивна операція **фокусування** полягає у обиранні змісту знаку і розташуванні його складових на передньому і задньому планах. Крім того, ця операція тісно пов'язана з **висвітлюванням**. При цьому, як відомо, акценти створюють контекст. До того ж, фокусування впливає на способи формування складних мовних і мовленнєвих структур із простих. “Композиційна стежка” утворення образу-символу і концепту відмінні у тому розумінні, що у першому випадку це взаємодія композиційно-стилістичних рівнів бувальщини, а в іншому – “складання” концепту із його атрибутів.

Розглянемо фрагмент з бувальщини „*Stimmen aus Litzensee*“:

Wo heute in Berlin-Charlottenburg das Wasser des Lietzensees schimmert, lag früher ein wohl anzusehendes Dörfchen. Seit undenklichen Zeiten herrschte in seinem Teich der Wassermann. Die Dorfbewohner selbst lebten friedlich dahin, arbeiteten auf ihren Feldern und gingen sonntags zur Kirche. Ein Bauer war besonders fromm und gottesfürchtig. Bislang war er ein armer Mann, dessen Felder wenig Frucht trugen. Doch änderte sich das plötzlich [8, с. 9].

У наведеному фрагменті мають місце операції фокусування та висвітлювання. Від абстрактного *Dorfbewohner* у фокусі інтерпретатора опиняється лексема *Bauer* і в такий спосіб висувається на передній план для протиставлення основному текстовому концепту бувальщини. Крім того, тут задіяна також операція перспективізації – точка в часі переміщується з давніх давен на сучасність оповідача.

У рамках операції **профілювання** Р. Ленекер уводить визначення концептуальної бази і профілю. Концептуальна база становить увесь обсяг інформації, який активується знаком. Вчений називає профілем частину бази, яка формує саме значення знаку [5, с. 7]. Зазвичай декілька мовних виразів можуть активувати одну й ту саму концептуальну базу, при цьому профілі цих виразів можуть бути різними. Мовні вирази профілюють предмети і відношення. У профілюванні відношення його учасники можуть мати різний ступінь висвітленості (визначення і те, що визначають, непряме визначення, вихідна точка події і результат). Більш висвітлений учасник називається траектором, а менш висвітлений – орієнтиром. Поняття траектора і орієнтира розповсюджується на достатньо широкий спектр явищ [5, с. 7].

Виходячи з викладеної специфіки когнітивної операції висвітлення, стає зрозумілою різниця в її застосуванні при утворенні концепту бувальщини і образу-символу бувальщини. Концептуальною базою текстового концепту НАДПРИРОДНЕ німецькомовної фольклорної бувальщини виступає весь обсяг інформації, яка активізується назвою концепту: обсяг інформації в атрибутах і шаруваннях концепту, у фонових знаннях інтерпретатора про смисл назви. Кожний атрибут має свій профіль, різні профілі активують одну й ту саму концептуальну базу. Композиційна стежка об'єднує ці профілі в єдиний масив, встановлюючи ієрархію їхніх значень.

Розглянемо ілюстрацію застосування когнітивної операції висвітлення в німецькомовній фольклорній бувальщині «*Katzen unter dem Heuwagen*»:

Ein Bauer aus Ahrensdorf hatte auf den Schwenower Huschwiesen eine Fuhre Heu geladen. Auf dem Rückweg, das Gefährt befand sich gerade an der Kalbshücke, blieb der Wagen plötzlich stehen. Bauer mochte die Ochsen noch so sehr mit der Peitsche antreiben, die Fuhre bewegte sich nicht. Nun ging der Bauer dreimal um den Wagen herum und betete einen frommen Spruch. Aber auch das

half nichts. Plötzlich bemerkte er, wie sich unter seinem Wagen wilde Katzen bissen. Weil aber die Katzen von altersher Geschöpfe des Teufels sind, begann der Bauer geistesgegenwärtig alle Teufel aus der zu fluchen. Und siehe da: der Bann war gebrochen. Mit einem Mal drehten sich die Räder wieder, und die Ochsen stürmten mit dem Wagen davon, dass sie dem Bauern fast die Zügel entrissen [8, с. 9].

На цьому прикладі ми бачимо, як відбувається профілювання знаку *Geschöpfe des Teufels* через траектор *Katze*. Сама по собі лексема *Katze* не обов'язково має відношення до надприродних явищ і нечистої сили, яка перебуває в центрі уваги німецькомовних фольклорних бувальщин, але через застосування когнітивної операції висвітлення/профілювання в цьому фрагменті можемо спостерігати активацію концептуальної бази текстового концепту НАДПРИРОДНЕ.

Когнітивна операція перспективізації аналогічна точці зору, яка може змінюватись разом із розвитком сюжету. З огляду на це доречно застосувати до цієї когнітивної операції також смисл "аранжування огляду" (термін впроваджено С. О. Жаботинською [6, с. 7]), який містить різні аспекти відношень спостерігача (мовця і слухача) і дії, за якою спостерігають. У аранжуванні за замовчуванням, мовець і слухач перебувають у одній точці часу і простору, з якої спостерігають за подією, що відбувається. Відповідно до свого типового статусу аранжування за замовчуванням залишається непомітним, однак стає відчутним при різних відхиленнях, виражених у зміні форми і значень мовних виразів. До таких відхилень належать: а) мовленнєві акти, спрямовані не стільки на передачу інформації, скільки на взаємодію комунікантів; б) приналежність ситуації, яка описується, до нереального світу; в) зміна позиції спостерігача зі статичної на динамічну; г) розподіл комунікантів у просторі й часі [5, с. 7]. Традиційна структура та композиція німецькомовної фольклорної бувальщини впливають на можливість зміни перспективи (або точки огляду). Завдяки цьому вважаємо надання смислу "аранжування" огляду загальної когнітивної операції перспективізації цілком виправданим.

Розглянемо такий приклад:

Auf dem Weg von Bietikow nach Dreesch liegen kurz hinter den letzten Häusern des Dorfes mehrere Kreuzweger an denen sich mysteriöse Vorgänge abspielen sollen. Besonders an der Brücke über den Verbindungsgraben ben zwischen Aalsee und Prähnsee sei es nicht geheuer, sagen Alteingesessene, dort gehe der weiße Schnitter um. Zu Lebzeiten stand er bei einem Drenser Bauern in Dienst. Beide, Herr und Knecht, waren böse und schlecht. Auch fluchten sie beinahe nach jedem Satz. Dann aber hat der Teufel doch einmal das letzte Wort gesprochen [8, с. 12].

У наведеному фрагменті бувальщини можемо спостерігати перетинання двох світів – людського та надприродного, – завдяки чому застосовується когнітивна операція перспективізації до опису-

ваного бувальщиною простору (в цьому випадку перспектива зміщується з селища в цілому на конкретне місце появи надприродної сили *der weiße Schnitter*) та часу (мовець «переносить» слухача з часів, коли була живою людиною, яка перетворилась на надприродну силу, на теперішній для мовця час).

Більша частина текстів німецькомовних фольклорних бувальщин повідомляють про зустріч людини із надприродними явищами і сутностями або містять спроби їх пояснити, отже, джерелом сюжету в них є нереальне або фантастичне. З цієї причини в цих текстах не діє аранжування за замовчуванням: ми не можемо повністю стверджувати, що ситуація, що описується, належить до нереального світу, але описувані події стосуються в першу чергу саме нереального, надприродного. Крім того, оскільки однією з характерних ознак бувальщини є вказівка на просторову точку та/або час, коли відбувалось описуване, маємо четверте з описаних вище відхилень, які не дають змоги застосувати аранжування за замовчуванням. До того ж, розбіжність аранжування огляду в оповідача та інтерпретатора спостерігається в експліцитній та імпліцитній моралі бувальщини: обидва комуніканти розділені самим фактом перебування по різні боки дидактичного процесу як настановлююча і сприймаюча сторони.

У сучасній когнітивній науці поняттям "мапування" позначають процес усвідомлення одних об'єктів і явищ через призму інших. У когнітивній поезії загальний процес розумової діяльності людини розглядають як аналогове усвідомлення, яке є підґрунтям не лише для метафори, але і метонімії та оксюморона. У свою чергу аналогове мапування розглядається як набір когнітивних операцій проектування якоїсь частини структури знань, які представлені образами-схемами із сфери джерел і цілей.

Операція мапування [1, с. 37; 9, с. 167; 10, с. 211], складається із низки дій, або когнітивних процедур: пошук матеріалу та інструментів для втілення замислу, виконання роботи, що є одяганням концептів у словесний одяг. Автор замислу твору має внутрішній лексикон і ментальні простори, які упорядковані на різних осях (парадигматика і синтагматика мовних одиниць), а також вибудовані зв'язки між сутностями (різні типи семантичних значень мовленнєвих одиниць: денотативні і сигніфікативні, референційні та імплікативні). Окрім того, автор має певні словоформи і стереотипні вирази, а також і аксесуари, до яких належать мотиви, сюжети та інтертекст. З огляду на це мапування у словесних поетичних образах визначається, за Л. І. Белеховою, як проекція ознак, властивостей і протилежних, але онтологічно споріднених якостей сутностей із сфери джерела на сутності із сфери цілі [1, с. 37]. Різновидами мапування є атрибутивне, релятивне, ситуативне, субститутивне, контрастивне і наративне [1, с. 38-43].

Атрибутивне мапування – це когнітивна операція проектування ознак, властивостей, харак-

теристик сутності у рамках поетичного образу у сфері джерела на сутність із сфери цілі. Такий вид мапування є найпростішим і найуживанішим механізмом утворення словесного образу. Зазвичай він стосується метафори, епітету та порівняння, вираженим словосполученням або простим реченням. Тексти німецькомовних фольклорних бувальщин містять багато прикладів такого виду мапування:

Das Gespann des Bauern war hinterhergerast, über beide Brücken, dem Haus zu, bis auf den Hof, Endlich hielten die Pferde an, über und über schaubedeckt und zitternd wie Espenlaub [8, с.15].

Тут відбувається мапування поведінки осинового листя під час вітру на стан коней: *PFERDE sind wie ESPENLAUB, denn sie zittern*. Або: *Voller Wut über die verlorene Seele stürzte der Teufel mit fürchterlichem Geheul dem Fisch in den See nach*. +> *TEUFEL ist wie CONTAINER, denn er ist voll; WUT ist wie STOFF, denn er ist im Container*. В даному прикладі чорт імпліцитно порівнюється із певним контейнером, який можна наповнити, наприклад, почуттям.

Релятивне мапування – це проектування відношень, зазвичай причинно-наслідкового характеру, в результаті чого сутності у сферах джерела і цілі виражають схожі емоції і стан.

Am Dom zu Brandenburg befindet sich über dem Haupteingang ein aus Stein gemeißeltes altes Bild, das einen Fuchs in einer Mönchskutte zeigt. Er predigt zuerst einer Versammlung von Gänsen, und am Ende trägt er eine von ihnen in seinem Rachen davon [8, с. 199].

У сутності царини джерела «Fuchs – лис» немає спільних ознак або якостей, які відповідали б ознакам або якостям царини мети «Mönch – монах», однак цей образ стає зрозумілим завдяки почуттям, які викликала поведінка певних монахів у їхньої пастви, яка почувалася безсилою, наче гуси перед лисом.

Ситуативне мапування є проектування художніх ситуацій і подій, які відображаються у сфері джерела на сферу цілі словесного образу. Найбільш розповсюдженим тут є проектування дій. Наприклад: *Wenn die Sonne vom höchsten Punkt ihrer Bahn aus dem wolkenlosen Himmel strahlt, betritt die Mittagsfrau die Felder*. Цей приклад ілюструє мапування атрибуту дороги на переміщення сонця в небі: *HIMMEL ist wie VANN, denn darauf geht die Sonne*.

Субститутивне мапування – це операція ідентифікації імпліцитних зв'язків між варіантами референтів концепту і проектування на іншу сутність цієї ж сфери словесного образу шляхом лінгвокогнітивної процедури заміщення. Остання полягає у пошуку серед спектру референційних значень концепту таких, які можуть заміщати одне одного. У семантичному плані аналогове мапування спричиняє зміщення у значенні слова, а субститутивне мапування – до зміщення у референції, що відповідає за собою метонімії та перифразу. Прикладом може слугувати наступний фрагмент, в якому метонімічний перифраз доповнюється метафорою:

Noch vor Sonnenaufgang begab er sich mit der Sense zum Feld und begann das taufrische Erbsengebüsch zu mähen. Da zerschnitt ein erschütternder Schrei die Morgenluft. Der Hauer erblickte vor sich einen Zwerg, dem er ins Bein gehauen hatte [8, с. 18].

+> *SCHREI ist wie MESSER, denn er kann etwas zerschneiden; LUFT ist wie STOFF, denn sie kann zerschnitten werden; SCHREI steht für ZWERG, denn der Zwerg kann schreien*. +> *Der Zwerg schrie*. Відбувається мапування референту ZWERG на референт SCHREI.

Контрастивне мапування – це проектування онтологічних властивостей однієї сутності на протилежні онтологічні властивості іншої сутності. Така когнітивна операція може бути виражена засобами оксиморону, антитези, гіперболи, парадоксу та зєвгми. Наприклад:

Aber schon nach ein paar Schritten kam hm ein großer, hoch beladener Heuwagen entgegen. Starr vor Staunen bemerkte der Fischer, dass diesen gewaltigen Wagen vier kleine Mauslein zogen [8, с. 212-213].

+> *KLEINE MÄUSLEIN sind wie GROSSE STARKE PFERDE, darum können sie den großen, hoch beladenen Wagen mühelos ziehen*. Спостерігаємо засіб парадоксу, який ґрунтується на проектуванні онтологічних властивостей коней на властивості мишей у ході операції контрастивного мапування.

3. Висновки. Наведений опис різних видів мапування окреслює когнітивний інструментарій утворення і обробки фольклорного дискурсу, який є базою дослідження когнітивного аспекту німецькомовної фольклорної бувальщини. При цьому операції мапування корелюють із операціями когнітивної граматики, які застосовуються у якості універсального підходу для будь-якого типу дискурсу. В контексті дослідження дискурсу німецькомовної фольклорної бувальщини операції мапування доповнюють і деталізують загальний підхід до дослідження когнітивних операцій, які застосовуються у будь-якому типі дискурсу. “Композиційна стежка” формує лінгвістичний об’єкт, яким є текстовий концепт німецькомовної фольклорної бувальщини НАДПРИРОДНЕ, складаючи його із притаманних йому атрибутів. Таким чином утворюється надійна основа для формування системних когнітивних зв’язків у лінгвістичному об’єкті. Описані операції специфікації – схематизації, висвітлення, фокусування відбиваються також у конкретних видах мапування, що уточнює когнітивний механізм фольклорного дискурсу. Викладені дві парадигми когнітивних операцій (мапування і когнітивні операції на основі когнітивної граматики) доповнюють одна одну і забезпечують більш глибоке розуміння когнітивної основи німецькомовних фольклорних бувальщин.

Перспективою подальшого дослідження є більш детальне дослідження специфіки та частотності поєднання наведених когнітивних операцій в текстах німецькомовних фольклорних бувальщин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белехова Л. І. Глосарій з когнітивної поетики. Херсон, 2004. 122 с.
2. Белозерова Е. М. Анализ речевого акта намекания в свете когнитивной грамматики Р. Ленекера. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2015. № 1155. С. 23–27.
3. Бондаренко Е. В. Когнитивная метафора времени в поэтическом дискурсе: Трансформация метафоры У. Одена в творчестве И. Бродского. Русская филология: Вестник Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды. 2014. № 3 (52). С. 1–6.
4. Гаврилова Т. А., Хорошевский В. Ф. Базы знаний интеллектуальных систем. Санкт-Петербург, 2000. 384 с.
5. Гончарук О. М. Когнітивні операції у дискурсі англомовної байки. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2010. № 930. С. 31–36.
6. Жаботинская С. А. Ономазиологические модели и событийные схемы. Вестник ХНУ им. В.Н. Каразина. 2009. № 837. С. 3–14.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
8. Der Listige Schmied und andere Volkssagen um Stände und Berufe aus dem Brandenburgischen. Berlin: Die Wirtschaft. 1989. 352 S.
9. Kövecses Z. Metaphor: Does it constitute or reflect cultural models? Metaphor in Cognitive Linguistics. Selected Papers from the Fifth International Cognitive Linguistics Conference / Ed. by R. W. Gibbs, G. J. Steen. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 1997. P. 167–188.
10. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor. Metaphor and Thought / Ed. by A. Ortony. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1993. P. 202–251.
11. Langacker R. W. Discourse in Cognitive Grammar. Cognitive Linguistics. 12-2. 2002. P. 143–188.
12. Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1: Theoretical Prerequisites. Stanford : Stanford University Press. 1987. 540 p.

REFERENCES

1. Byelyexova, L. I. (2002) Glosarij z kognityvnoyi poetyky. [Glossary of cognitive poetics]. Kherson.
2. Belozerova, Ye. M. (2015) Analiz rechevogo akta namekanija v svete kognitivnoj grammatiki R. Lenekera. [Analysis of implying speech act in terms of R. Langacker's cognitive grammar]. Visnyk Kharkiv. nats. un-tu im. V.N. Karazina. – V.N. Karazin Kharkiv National Univ. Messenger, 1155, 23-27 (in Russian).
3. Bondarenko, Ye. V. (2014) Kognitivnaja metafora vremeni v poeticheskom diskurse: Transformacija metaforiki U. Odena v tvorchestve I. Brodskogo [Cognitive metaphor of time in poetic discourse: Transformation of W. Auden's metaphors in J. Brodsky's works]. Russkaya filologiya: Vestnik Kharkiv. nats. pedagog. un-tu im. G.S. Slovorody. – Russian philology: G.S. Skovododa Kharkiv National Pedagogic Univ. Messenger, 3 (52), 1–6 (in Russian).
4. Gavrilova, T. A., and Horoshevskij, V. F. (2000) Bazy znaniy intellektual'nyh system. [Knowledge bases of intelligent systems]. Saint Petersburg.
5. Goncharuk, O. M. (2010) Kognityvni operaciyi u dyskursi anglomovnoyi bajky. [Cognitive operations in discourse of English fables]. Visnyk Kharkiv. nats. un-tu im. V.N. Karazina. – V.N. Karazin Kharkiv National Univ. Messenger, 930, 31–36.
6. Zhabotinskaja, S. A. (2009) Onomasiologicheskie modeli i sobytijnye shemy. [Onomaseological models and event schemes]. Visnyk Kharkiv. nats. un-tu im. V.N. Karazina. – V.N. Karazin Kharkiv National Univ. Messenger, 837, 3–14.
7. Selivanova, O. O. (2006) Suchasna lingvisty'ka. [Modern linguistics]. Poltava: Dovkillya.
8. Der Listige Schmied und andere Volkssagen um Stände und Berufe aus dem Brandenburgischen. Berlin. 1989.
9. Kövecses, Z. (1997) Metaphor: Does it constitute or reflect cultural models? Metaphor in Cognitive Linguistics. Selected Papers from the Fifth International Cognitive Linguistics Conference, 167–188.
10. Lakoff, G. (1993) The contemporary theory of metaphor. Metaphor and Thought, 202–251.
11. Langacker, R. W. (2002) Discourse in Cognitive Grammar. Cognitive Linguistics. 12-2. P. 143–188.
12. Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1: Theoretical Prerequisites. Stanford : Stanford University Press. 1987. 540 p.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРЕ / INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Бучина Екатерина Владимировна – аспирант кафедри німецької філології і перекладу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; e-mail: puschkarskaja@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3314-6941>; GOOGLE SCHOLAR: <https://scholar.google.com/citations?user=Sp3cBRoAAAAJ&hl=en&authuser=2>; RESEARCH GATE: https://www.researchgate.net/profile/Kateryna_Buchina

Buchina Kateryna – PhD student at German philology and translation department of V.N. Karazin Kharkiv National University; e-mail: puschkarskaja@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3314-6941>; GOOGLE SCHOLAR: <https://scholar.google.com/citations?user=Sp3cBRoAAAAJ&hl=en&authuser=2>; RESEARCH GATE: https://www.researchgate.net/profile/Kateryna_Buchina